

A NÉPOKTATÁS REFORMJA.

Berzeviczy miniszternek nagyjelentőségű tervezete, melynek fő elveit már ismertettük,¹ át van már ültetve az ország közvéleményébe. Egy szerencsésen összeállított nagy szaktanácskozmány nyilvános tárgyalásai s a sajtónak nagy arányú érdeklődése segítettek azt a köztudatba átvinni. A szaktanácskozmányra a reformban érdekelt egyházi, politikai és társadalmi körök legkiválóbb egyéniségei hivattak meg. Nem úgy, mint ama körök és testületek képviselői, hanem egyéni súlyuknál fogva. Nyilatkozataikban így nem lehettek megszabott utasításokhoz kötve, a mi e nyilatkozatok közvetlenségét csak fokozhatta s tisztábban kidomboríthatta a vélemények valóságos képét.² Egy másik, szűkebbkörű tanácskozáson a közvetlenül érdekelt tanítótság nézeteiről informálta magát a miniszter.

E tanácskozások után még tisztábban és határozottabban áll előttünk az, a miről eleve is meg lehetünk győződve, hogy a reform vezető gondolata az ország közvéleményével teljes összhangzásban van. A nemzeti műveltséget általánosabbá és mélyebbé tenni, ennek akadályait elhárítani, ez volt mindig a legjobb hazafiak törekvése, erre irányultak eddigi törvényeink is. És ha az erre való törekvés közben új akadályok merültek föl, vagy a meglevő intézkedések nem bizonyultak eléggé hathatósaknak a régi akadályok leküzdésére, akkor joggal követelheti meg a nemzet, hogy azok, a kikre a saját hatalmának kezelését átruházta, ezt a legfőbb nemzeti szükségletet hathatósan szolgáló intézkedéseket teremtsenek. Az a törpe kisebbség, a melyik ellenséges állást fog-

¹ M. Paed. 1904. évf. 433. lap.

² A szaktanácskozmány naplója 272 lapnyi terjedelemben július hó folyamán jelent meg.

lalt el ez annyira természetes nemzeti követelménnyel szemben, ezzel az ellenzéssel csak megerősítheti a reform szükségességéről való meggyőződést.

A nemzetek nagy versenyében mindenik versenyző félnek a legnagyobb ereje a maga nemzeti műveltségében van. Ezt fejlesztí teljes tudatossággal és minden erejével minden kulturnemzet. A melyik nemzet nem érvényesíti erre a célra minden erejét, az előre lemondott a versenyképességről. A szervezett nemzetnek: az államnak joga és kötelessége a saját fenmaradása érdekében az erőknél erre a célra való egyesítését biztosítani. A nemzetnek minden egyes tagját kell, hogy részesévé s ezzel tényezőjévé tegye a nemzeti műveltségnek; nem tűrheti, hogy ebből valaki kivonja magát, s még kevésbé azt, hogy ellene szegüljön ennek a fejlődésnek. A magyar nemzet elég hatalmas arra, hogy a mint a maga politikai uralmát ezer éven át biztosítani tudta ezen a gondviseléstől számára kijelölt helyen, ugyanezt egy versenyre képes erejű nemzeti kultúrával is be tudja tölteni. De sem a magyar, sem más nemzet nem állhatja meg a mai kor versenyét, ha részvétleneket vagy épen ellenségeket tűr meg a maga kebelében. Legkevesébbé állhatna meg azonban valamely történeti multtal nem bíró, politikailag önállótlán és szervezetlen néptörzs. Hazai nemzetiségeink kulturális érvényesülésüket is csak mint az egységes magyar nemzeti kultúra részesei találhatják meg, ép úgy, a mint politikai érvényesülésükhöz is mint a politikai magyar nemzet tagjai jutottak el. Magyarországon csupán az egységes magyar nemzeti kultúra lehet életre képes.

Hogy valaki ennek a kultúrának részese lehessen, annak alapfeltétele, hogy a nemzet nyelvét birja. Ez a követelmény volt már régibb törvényeinkben is kifejezve s elég szomorú, az egyik fél tulzó elnézésére s a másik fél makacs elvakultságára valló jellemény az, hogy ezen kimondás nélkül is természetes követelmény biztosítására most újabb törvényes intézkedéseket kell hozni. Hogy miben áll ez az elvakultság, arra legjobban rámutatnak a miniszter megnyitó beszédének azon szavai,* hogy a rendelkezések célja az is, «hogy a polgári egyenjogúságot — mely nélkül a nemzetiségek egyenjogúsága sem állhat meg — valóban érvényre emelje, mert az állam nyelvének ismerete nélkül

* A szaktanácskozmány naplójának 8-ik lapján.

az állam polgára képtelen magát minden életviszonyában valóban egyenlő joggal és egyenlő erővel érvényesíteni.» Ennek az igazságnak legalább a sejtelme él a nem magyar ajku népben is, de egészen tisztán látják ez igazságot maguk a nagyobb műveltségű izgatók, a kiknek az existenciájuk függ attól, hogy a nép szemét befogva tartásák. Ezeknek az önző lármája nem tévesztheti meg az elfogulatlan ítélőt, hogy ez a törvénytervezet az éltető világosságnak akar utat nyitni a magyar nemzet minden rétegébe.

A magyar nyelv megtanulására vonatkozó biztosítékait a tervezetnek már e folyóirat előbbi száma ismertette. A főbiztosíték a magyarul tudó tanító, ezt pedig a magyarul leteendő állami képesítő vizsgálat biztosítja. Erre nézve a törvénytervezet egy engedményt tartalmazott, a mely méltán aggodalmasnak tűnhetett föl, a midőn az állami vizsgálat némely tárgyaiban elfogadta volna a nem magyar nyelvű feleletet is. A szaktanácskozmány nagyon határozottan ellene fordult ennek az engedménynek, és — bizonyára akaratlanul — jelentékenyen hozzájárult a remélhető törléséhez a magyar nyelvnek legerősebb ellenzője, a midőn pædagogiai alapon bizonyítgatta, hogy mennyire nehéz más nyelven vizsgázni, mint a melyiken a tanuló az illető tárgyat tanulta. Ezt a nehézséget remélhetőleg ki fogja küszöbölni a hozandó törvény. Erre a reményre jogosítanak a miniszternek az általános vitát bezáró beszédének ama szavai:¹ «Belátom és elismerem, hogy maga az a rendelkezés, hogy a képesítő vizsgánál a tantárgyak nagyobb része magyarul kérdeztetik, par la force des choses szükségessé fogja tenni, hogy a képezdében már magánál e tantárgyak tanításánál érvényesüljön a magyar tannyelv... megfontolás tárgyává teszem, hogy ezt a két követelményt: a képezdek tannyelvét s a képesítő vizsgálatnál alkalmazandó nyelv kérdését mikép hozzuk teljes összhangba».

A nemzeti cél biztosítása mellett a tervezet nagy kimélettel van az iskolafentartó felekezetek iránt, a mire azok kulturális érdemeiknél fogva méltán számot is tarthatnak. A miniszter szavai szerint² «mindazt, a mit a magyar nyelvnek, mint államnyelvnek joga magával hoz és követel, mindazt, a mit a magyar

¹ Id. napló 134—135 l.

² Id. napló 135. l.

állami egység érdekei elutasíthatatlanul megkívánnak, érvényesíteni kell. De vonjuk meg gondosan ennek a határát s ne menjünk ezen túl.» E bölcs mérséklet kedvező eredménye már is mutatkozott a szaktanácskozmányban, a hol a törvénytervezet támadásban csupán arról az oldalról részesült, a honnan a támadás — ismételjük — csak siettetheti a tervezet elfogadását.

A részletekben merültek föl egyes hangok némely intézkedéseknek szigorúsága ellen, de ezek az intézkedések olyan természetűek, hogy önmaguk fogják magukat idővel hatályon kívül helyezni, mert a műveltség terjedésével a művelődés elleni közöny vagy ellenszenv önkéntes művelődési törekvéssé fog átalakulni. Hasonló eredménye lesz a nemzeti érzület terjedésének is.

Pedagógus körökben aggodalmak nyilvánultak a tanítóképesítő vizsgálata elé beiktatott 1—2 évi gyakorlattal szemben. Nagy nehézségeket látnak ennek kivihetőségében. Nehézségek kétségtelenül lesznek, de valószínűleg kisebbek, mint a hogy a képzelet festi őket. Hiszen eddig Magyarország úgyszólván kivétel volt a művelt nemzetek közt divó azon általános szabály alól, hogy a végleges képesítő oklevelet nem adják ki mindjárt az iskolát elvégzett jelöltnek, hanem egy vagy több évi gyakorlat után leteendő vizsgálatához kötik. Ha mindenütt megy ez a dolog, menni fog nálunk is. A priori inkább hasznosnak lehet látni ez intézkedést. A végrehajtást arra kell ennek utalnia, hogy gondoskodjék a kezdő tanító gyakorlatának szervezéséről. Ez a szervezés nehézségekkel fog járni, de a nehézségekre el kell készülnie annak, a ki javító újításokba fog. A szervezésnek többféle módja lehet. A legrosszabb eset a mai szervezetlenség esete.

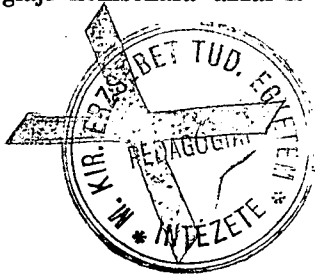
Pedagógiai szempontból a legfontosabb intézkedése a tervezetnek az ismétlő oktatásnak új szervezete, a melyben a gyakorlati irány érvényesül a fő foglalkozási ágaknak megfelelő szakszerűséggel. A gyakorlatban nem új ez a dolog, mert már *Wlassics* miniszter életbe léptette a *Halász Ferencz* kezdeményezésére, de törvényesen rendszeresítve most lesz. A magyar nép főfoglalkozásának megfelelőleg természetesen a gazdasági irány fog dominálni. Az ismétlő oktatásnak ez a rendje nagy és komoly feladatot ró a végrehajtókra. Nem lehet gyakorlati irányú gazdasági oktatást adni a gyakorlatra való gazdaság nélkül és a gazdaságtani tudást nélkülöző tanítókkal. Máskülönb kompromittálva

lesz ez az üdvös terv s maga a benne levő böles gondolat is. Az illető tanítók gazdasági képzéséről s fáradtságuk kellő jutalmazásáról kell majd gondoskodni.

Az enquéten fölmerült az az indítvány, hogy a novelláris törvény helyett célszerűbb volna a régi törvényeknek érvényben maradó szakaszait is fölvenni ebbe a törvénybe, s így azokat hatályon kívül helyezve, az új törvény lenne az egyetlen népoktatási törvény: codexe a népoktatásnak. A miniszter ezt az eszmét csak részben tette magáévá, de meghagyandónak véli az 1868: XXXVIII. alaptörvényt. «A mi az 1868: XXXVIII. t.-cikket magát illeti — így szólt a miniszter* — annak először is vannak oly fundamentális rendelkezései az iskolaállítás jogára nézve, a melyekkel ezt az ügyet komplikálni és a vita medrét ezáltal kiszélesíteni helyesnek nem tartanám. Ide vonatkozik az a kérdés is, a melyet a felső népiskolák és a *polgári iskolák reformjára* nézve hozzám intéztek, s a melyre már itt is megjegyezhetem, hogy *ezekre vonatkozólag egy külön törvényjavaslatot tervezek*; az előmunkálatok már régebben folyamatban vannak; most tehát a régi törvényeknek alapintézkedéseit egy új törvénybe bevenni nem volna célszerű akkor, a mikor azoknak reformja amúgy is küszöbön áll. Tetszetős volna ugyan egy egységes codificatorius munkát végezni, így azonban kénytelenek vagyunk mégis a szerény novelláris törvényalkotás keretében megmaradni.» A miniszter ezen nyilatkozata értelmében a közbeeső kisebb törvények fölvételnének a hozandó új törvénybe, úgy, hogy csupán két törvényből: az 1868-dikiből és az újból állana a népoktatás codexe.

Az 1868-iki törvény teljes beolvasztásának a minisztertől fölhozott második akadály, úgy a mint a miniszter arról nyilatkozott, olyan, hogy csak fokozhatja az örömet és a bizalmat a miniszter reform-működése iránt. A polgáriskolai reform ennek az iskolafajnak, de egész iskolaügyünknek is megmérhetetlen kárára már olyan régóta huzódik, hogy akár jubilálhatna az ezzel járó stagnáló állapot. Bizonyosan nem nehezebb dolog ez, mint az itt tárgyalt törvény-tervezetben lefektetett reform, s így teljes okunk van hinni, hogy a miniszter energiája nemsokára azzal is sikeresen megbirkózik.

* Id. napló 128. l.

A népoktatás reformja, melynek törvényté válásában nem lehet kételkedni, már maga is örök emléket biztosít tanügyünk történetében *Berzeviczy* miniszter működésének, és az ő «kitünő munkatársának» *Halász Ferencnek*, a ki a törvény-tervezetet szerkesztette.

KOVÁCS JÁNOS.

AZ EGYHUZAMBAN VALÓ TANÍTÁS AZ ELEMI ISKOLÁKBAN.

I.

A középkor hagyományos tanítási módja, mely akkoriban az egész vonalon, az összes iskolákban, a legfelső iskoláig, az egyetemig, szokásban volt, az utolsó évszázadok folyamán lassanként megváltozott. Először az egyetem szakított a délelőtt 8—10 és a délután 2—4 óráig tartó, tehát osztott tanítással, ami mellett a csütörtöki nap egészen szabad volt. Aztán sorra került a gimnázium és a vele egyenrangú reáliskola. Tudvalevőleg hazánk számos vidéki középiskoláiban már divik az egyhuzamos tanítás és habár mindenki elismeri, hogy a középiskola első osztályának növendékére felette nagy feladat az 5 órán át történő tanítás, mégsem akad senki, aki ellene tiltakoznék. Legfeljebb egy-egy ilyen akadémiikus megjegyzésre akadunk, mint amilyent Kemény igazgató úr tesz a Magyar Pædagogia legutolsó számában (201. lap), hogy a középiskola 1. osztályában az 5. órában a kimerültség jelei még a normális gyermekeknél sem ritkák.

Legvégül sorra került az elemi iskola és pedig nem minálunk először. A külföld számos elemi iskolájában már rég behozták az egyhuzamban való tanítást, így Krécsey szerint Amerikában, továbbá Svédországban, ahol magam is láttam, Németország számos városában, míg ellenben minálunk csekély kivételektől eltekintve, az egyhuzamban való tanításnak csak egy válfaja, amely eléggé el nem ítéhető, a váltakozó rendszer tudott lábra kapni és pedig nem csupán Budapesten, hanem még a vidéki városokban is. Sőt akadtak olyanok is, akik ezen váltakozó rendszert a falusi iskolák számára is ajánlották, mivel ilyen módon fél annyi tanteremre, sokkal kevesebb fűtőanyagra és esetleg félannyi tanerőre lenne szükség.

Az egyhuzamban való tanítás kérdésében mindezideig konzervatív álláspontot foglaltam el, abból a tényből kiindulva, hogy az évszázadokon fennálló tanítási módba teljesen beleélte magát, ahhoz alkalmazkodott az iskolába járó gyermekesereg és azoknak szülői. A tanító